

سوگیری به ارزش های جهانی (فرامادی و مادی) و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه تبریز)

جلیل علیزاده قاسمی*

دکتر سید محمود قاضی طباطبائی**

چکیده

این مقاله سوگیری ارزشی دانشجویان و عوامل مؤثر بر آن را مورد مطالعه قرار می‌دهد. هدف اصلی این مقاله بررسی و نشان دادن نوع سوگیری ارزشی (سوگیری به ارزش های فرامادی یا مادی) دانشجویان و بررسی سرمایه‌های فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و ارزش‌های مذهبی و سنتی و انگیزه پیشرفت مؤثر بر این سوگیری است. داده‌های تجربی این مطالعه مبتنی بر پیمایشی است که روی ۵۰۲ نفر از دانشجویان دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد و دکتری در رشته‌های مختلف دانشگاه تبریز صورت گرفته است. نتایج تحقیق نشان‌دهنده این واقعیت است که دانشجویان به طرف ارزش‌های مادی تمایل و سوگیری بیشتری نسبت به ارزش‌های فرامادی دارند و دانشجویانی که سرمایه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و انگیزه پیشرفت پایینی دارند به ارزش‌های مادی تمایل بیشتری نشان می‌دهند.

واژگان کلیدی: ارزش های جهانی، ارزش های مادی، ارزش های فرامادی، سوگیری، سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی

* کارشناس ارشد پژوهش اجتماعی از دانشگاه تبریز: alizadeh@yahoo.com

** دانشیار دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران و دانشیار سابق دانشکده علوم انسانی و

اجتماعی دانشگاه تبریز

مقدمه

در دنیای دگرگون و متحول کنونی، جوامع در ابعاد گوناگون دچار تغییر و تحول می‌شوند، چرا که تغییر یکی از بدیهی‌ترین خصوصیت‌های جامعه است. جامعه تاریخ است زیرا دائماً در حال حرکت تاریخی است، خود را دگرگون می‌کند و پیوسته در حال دگرگون ساختن خود، اعضایش، محیطش و سایر جوامعی است که با آنها در ارتباط است. جامعه بدون وقفه، نیروهای بیرونی یا درونی که ماهیت، جهت و سرنوشت آن را تغییر می‌دهد، ایجاد کرده و پذیرای آنها شده ویا آنها را تحمل می‌کند. تمام جوامع، چه به صورت ناگهانی و چه به گونه آرام یا نامحسوس، هر روز تغییراتی را که کم و بیش با گذشته‌اش هماهنگی داشته و طرح و مسیر کم و بیش مشخصی را تعقیب می‌کنند، به خود می‌بیند (گی روشه، ۱۳۷۳). از جمله این ابعاد و مهمترین آنها که با تغییر آنها به قول شهید دکتر بهشتی انقلاب رخ می‌دهد، فرهنگ و ارزش‌ها و استحاله آنها است. ارزش‌ها و تحولات ارزشی جوامع از موضوعات مهمی است که افکار جامعه‌شناسان و روانشناسان و عالمان علم سیاست را به خود جلب کرده‌است؛ خصوصاً این که وجود رنسانس و تحولات دینی و اجتماعی و سیاسی بعد از آن این مهم را عیان‌تر نیز کرده‌است. در حال حاضر نیز این تحولات ارزشی با شتاب فزاینده‌ای به پروسه خویش ادامه می‌دهد. با این حال دو مسیر دوران معاصر در تحولات ارزشی و فرهنگی قابل لمس است.

از یک طرف گسترش تکنولوژی، شاهره‌های مخابراتی الکترونیکی، شبکه‌های VAN و LAN^۱، اطلاعات و ارتباطات، رسانه‌های جمعی و تصویری که باعث بالا رفتن سطح سواد و آگاهی شده و به تعبیر مک لوهان، «حواس انسانی»^۲ امتداد یافته، مرزبندی‌های قراردادی به طور آشکار و پنهان شکسته و امتداد یافته، مرزبند کارهای قراردادی به طور آشکار و پنهان شکسته و جوامع و عناصر آن یعنی انسان‌ها به همدیگر نزدیک‌تر شده و دنیا و جوامع آن به یک سیستم و «دهکده جهانی»^۳ تبدیل شده است. به دنبال آن فرهنگی در جهان به نام «فرهنگ جهانی»^۴، نه تنها به وجود آمده، بلکه

1. Value Added Networks

2. Local Area Networks

3. Human Senses

4. Global Village

5. Global Culture

موجودیت و «هژمونی» آن با شتاب در حال در حال گسترش و افزایش است؛ چنان که با لحاظ کردن وقوع انقلاب تکتوترونیک و دستاوردهای شایان توجه آن در زمینه ارتباطات، و تسریع و تسهیل مبادله اطلاعات، تکمیل و تحقق فرهنگ جهانی فراگیر چندان دور از دسترس نیست. البته این فرهنگ فقط از آن یک قوم یا ملت و یا حتی از آن ملت های به اصطلاح غربی نیست، بلکه آمیزه و ترکیبی از عوامل و عناصر فرهنگی و جریان های فکری و اجتماعی و تمدن های ریز و درشت طی تاریخ بشر است. مراد از فرهنگ جهانی، مجموعه ای از ارزش ها، باورها، هنجارها و سایر عوامل متشکله فرهنگ است که الگوهای پندار، گفتار و کردار مردم را در واحدهای زیست - محیطی گوناگون پدید می آورند. بدین ترتیب انسان ها در دل این فرهنگ جهانی به ارزش های مشترک دست یافته و این ارزش ها و هنجارها و آیین ها بر قسمت اعظمی از جوامع جهانی مستولی شده است.

از طرف دیگر، با انتقال قدرت از ملموسات و محسوسات یعنی امور فیزیکی (مانند زور و ثروت) به معلومات و اطلاعات (دانایی) به تعبیر «آلوین تافلر»^۱ و همچنین تغییر و تحولات ایدئولوژیک و انقلابات مذهبی و سیاسی در دنیا، به نظر می رسد که پدیده ها و سازه های «فرامادی»^۲ و معنوی ارزش به مراتب تغییرات بیشتری نسبت به پدیده های «مادی»^۳ و فیزیکی پیدا کرده اند.

مع الوصف، به نظر می رسد که کشور ما بعد از وقوع انقلاب اسلامی در حالت کلی و خصوصاً بعد از دوم خرداد ۱۳۷۶ و روی کار آمدن خاتمی و افزایش سطح سواد و آگاهی مردم و بالا رفتن درصد دانشگاهیان و دانشجویان، بیشتر از هر زمان دیگری در مسیر تحولات ارزشی قرار گرفته است.

بنابراین و با توجه به آنچه در بالا آمد، در این مطالعه هدف مطالعه و بررسی میزان سوگیری به «ارزشهای جهانی»^۴ (فرامادی و مادی) در جامعه دانشجویان ایران و همچنین نقش عوامل دخیل در این سوگیری ارزشی خصوصاً نقش سرمایه های

1. Alvin Taffler

2. Postmaterial

3. Material

4. World Values

انسانی از جمله « سرمایه های فرهنگی »^۱، « سرمایه های اجتماعی »^۲ و « سرمایه های اقتصادی »^۳ است. در این پژوهش سوگیری به ارزش های فرامادی و مادی براساس مقاله « اینگلهارت »^۴ (۱۹۷۷) تعریف شده که طی سه دهه ۱۹۷۰، ۱۹۸۰ و ۱۹۹۴ در هفتاد و چهار کشور جهان صورت گرفته است و نتایج قابل توجه و جالبی کسب شده است، از جمله این که با بالا رفتن سطح سواد میزان تمایل یا گرایش افراد به ارزش های فرامادی بیشتر از ارزش های مادی است. به عبارت دیگر افراد با تحصیلات عالیه و آکادمیک بیشتر به طرف ارزش های فرامادی تمایل نشان می دهند و در مقابل افراد کم سواد به طرف ارزش های مادی تمایل نشان می دهند (Inglehart, 1998). سرمایه های انسانی (فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی) نیز براساس کار « ونگ »^۵ (۱۹۹۸)، « پل بولن »^۶ و « جنی اونیکس »^۷ (۱۹۹۸) تعریف شده است.

این موضوع امروزه نظر بسیاری از جامعه شناسان و صاحب نظران سیاسی را به خود جلب کرده است. از جمله این صاحب نظران می توان به « مکینتوس »^۸ و « برامسون »^۹ اشاره کرد. مقاله حاضر که حاصل یکی از این معدود تلاش ها در ایران است، نتایج مربوط به مطالعه سوگیری ارزشی دانشجویان دانشگاه های ایران (مطالعه موردی دانشگاه تبریز) و عوامل مؤثر بر آن را ارائه می دهد. داده های تحقیق حاضر از دانشجویان دکترا، کارشناسی ارشد و کارشناسی دانشکده های علوم انسانی و اجتماعی، علوم تربیتی و روانشناسی، ادبیات و زبان های خارجی، کشاورزی، ریاضی، علوم طبیعی، فیزیک، فنی، شیمی و دامپزشکی دانشگاه تبریز جمع آوری شده و مورد بررسی قرار گرفته است.

1. Cultural Capital

2. Social Capital

3. Financial Capital

4. Inglehart

5. Wang

6. Paul Bullen

7. Jenny Onyx

8. Macintosh

9. Bramson

مروری بر ادبیات نظری و پژوهشی تحقیق

نظریه تغییر ارزشی «بین نسلی»^۱:

این نظریه که توسط اینگلههارت ارائه شده است بر دو فرضیه کلیدی مبتنی است:

۱- «فرضیه کمیابی»^۲: اولویت های یک فرد منعکس کننده محیط اجتماعی - اقتصادی وی است. فرد بیشترین ارزش ذهنی را به آن چیزهایی می دهد که عرضه نسبتاً کمی دارند.

۲- «فرضیه جامعه پذیری»^۳: رابطه بین محیط اجتماعی - اقتصادی و اولویت های ارزشی، یک رابطه مبتنی بر تطابق بلافاصله نیست، بلکه یک تأخیر زمانی محسوس در این میان وجود دارد، زیرا ارزش های اصلی یک فرد تا حدود زیادی، منعکس کننده شرایطی است که در جریان سال های قبل از بلوغ وی غالب بوده است.

فرضیه کمیابی مشابه اصل نزولی بودن «مطلوبیت نهایی»^۴ در نظریه اقتصادی است. مفهوم تکمیل کننده سلسله مراتب نیازها به شکل گیری پرسش هایی که در سنجش اولویت های ارزشی به کار رفته است کمک کرد. ایده سلسله مراتب نیازها، در ساده ترین صورت خود، احتمالاً مستلزم توافقی جهانی خواهد بود. این واقعیت که نیازهای فیزیولوژیک و مادی ارضاء نشده نسبت به نیازهای اجتماعی، فکری و زیباشناختی تقدم دارند، در تمام طول تاریخ زندگی بشری اثبات شده است: افراد گرسنه برای بدست آوردن غذا بیشترین هم خود را صرف نموده و از هیچ اقدامی فروگذار نمی کنند. هر چه از آن دسته از نیازهایی که مستقیماً با بقاء مرتبط می شوند فراتر می رویم، از وضوح ترتیب اهمیت نیازهای انسانی کاسته می شود؟

در اینجا دیگر سلسله مراتب نیازهای «مازلو»^۵ به طور جزئی مطرح نیست، اما به نظر می رسد که تمایزی اساسی بین نیازهای «مادی» برای بقای فیزیولوژیک و ایمنی و نیازهای غیرفیزیولوژیک مثل نیاز به عزت نفس، ابراز نظر و ارضای زیباشناختی می توان انجام داد (Inglehart, 1997) و مریم وتر، (۱۳۷۳).

1. Intergenerational
2. Scarcity Hypothesis
3. Socialization Hypothesis
4. Marginal Utility
5. Maslow

تاریخ اقتصادی اخیر جوامع پیشرفته صنعتی دلالت های مهمی برای فرضیه کمیابی دارد. در مورد این جوامع یک استثنای قابل توجه در الگوی تاریخی غالب وجود دارد. هنوز هم در این کشورها افرادی وجود دارند که در فقر زندگی می کنند، اما اکثریت جمعیت شناسان تحت شرایط گرسنگی و عدم امنیت اقتصادی زندگی نمی کنند. به نظر می رسد این امر منجر به تغییر تدریجی گردیده است که در آن نیاز به تعلق و احترام، عزت نفس، رضایت ذهنی و فکری و زیباشناختی غالب تر و مهم تر شده است. با فرض برابر بودن دیگر شرایط، انتظار ما بر این است که دوره های طولانی رونق و شکوفایی اقتصادی مشوق گسترش و افزایش ارزشهای فرامادی است؛ افول و عقب ماندگی اقتصادی، آثار عکس و مغایری خواهد داشت. اما مسئله به این سادگی نیست. بین سطح اقتصادی و میزان نفوذ ارزش های فرامادی یک رابطه دو طرفه وجود ندارد. به همین دلیل این ارزش ها منعکس کننده «معنای ذهنی»^۱ هر فرد از امنیت هستند، نه خود سطح اقتصادی صرف. در عین حالی که افراد و ملیت های غنی و ثروتمند بدون شک بیشتر از ملیت ها و افراد فقیر احساس امنیت و رفاه می کنند، این احساسات همچنین تحت تأثیر محیط فرهنگی و نهادهای رفاه اجتماعی هستند که شخص در آن پرورش می یابد. از این رو، فرضیه کمیابی به تنهایی پیش بینی های کافی درباره فراگرد دگرگونی ارزش را موجب نمی شود. دگرگونی ارزش ها را باید در ارتباط با فرضیه جامعه پذیری تفسیر کرد.

یکی از پرنفوذترین و شایع ترین مفاهیم در علوم اجتماعی، مفهوم «ساختار شخصیت پایه»^۲ است که با رسیدن یک فرد به بلوغ در طی زمان، آرام آرام شکل می گیرد و حالت پیدا می کند، از این رو نسبتاً کم تغییر است. این مفهوم از ادبیات و نوشته های مربوط به افلاطون تا نوشته های فروید را در بر گرفته و به یافته های بررسی های اخیر اینگلههارت نیز نفوذ کرده است. چنین به نظر می رسد که جامعه پذیری در سال های اولیه زندگی نسبت به جامعه پذیری در بزرگسالی اهمیت بیشتری دارد. البته این بدین معنی نیست که هیچ تغییری در دوره بزرگسالی در فرد رخ نمی دهد. در بعضی موارد فردی، تغییرات رفتاری برجسته ای رخ می دهند و به طور کلی فرایند توسعه انسانی هرگز کاملاً متوقف نمی شود (لوینسون^۳ و دیگران ۱۹۷۹، بریم^۴ و کاگن^۵ ۱۹۸۰). با این وجود، به نظر می رسد که توسعه

1. Subjective sense

2. Human personality structure

3. Daniel Levinson

4. Orville Brim

5. Jerome Kagan

انسانی در سال های قبل از بلوغ بسیار سریعتر از سال های بعد از بلوغ رخ می دهد و حجم وسیعی از مدارک حاکی از این هستند که احتمال آماری دگرگونی شخصیت پایه پس از آن که سخت به بزرگسالی رسید، به سرعت کاهش می یابد.

روی هم رفته، این دو فرضیه مجموعه به هم پیوسته و روشنی از پیش بینی های مرتبط با تغییر ارزشی را ایجاد می کنند. نخست، در حالی که فرضیه کمیابی دلالت بر این دارد که رونق و شکوفایی اقتصادی عامل گسترش ارزش های فرامادی و پست مدرن است، فرضیه جامعه پذیری مبتن این است که نه ارزش های یک فرد و نه ارزش های یک جامعه به طور کلی «یکشبه»^۱ تغییر نمی کنند. برعکس، تغییر ارزشی بنیادی، به تدریج و بیشتر به طریقی نامرئی رخ می دهد؛ این تغییر تا حدود زیادی زمانی رخ می دهد که در جمعیت بزرگسال یک جامعه یک نسل جوان تر جایگزین یک نسل مسن تر می شود.

در نتیجه، بعد از یک دوره از رشد اقتصادی سریع و امنیت جانی و فیزیکی، می توان تفاوت های آماری بین اولویت های ارزشی گروه های جوان تر و مسن تر یافت. زیرا آنها تحت تأثیر تجربیات متفاوتی در سال های اولیه زندگی شکل گرفته اند. لیکن یک تأخیر زمانی قابل ملاحظه ای نیز بین تغییرات اقتصادی و پیامدهای سیاسی آنها وجود خواهد داشت. ده یا پانزده سال پس از آن که رونق اقتصادی شروع شد، گروه های سنی که سال های اولیه زندگی شان را در رونق و رفاه گذرانده بودند در واقع وارد یک حوزه «گزینه»^۲ [ارزشی] خواهد شد. یک دهه یا کمتر یا بیشتر ممکن است بگذرد قبل از این که این گروه ها شروع به اشغال پست های قدرت و نفوذ بکنند. یک دهه دیگر یا کمتر یا بیشتر نیز قبل از این که آنها به سطح تصمیم گیران رده بالا برسند، خواهد گذشت. اما تأثیر آنها مدت ها قبل از این مرحله نهایی مهم خواهد بود. افراد دوره فرامادی دارای سطح آموزش بالاتر، «فصاحت»^۳ بیشتر و از لحاظ سیاسی فعال تر از افراد دوره مادی خواهند بود. در نتیجه، اثر سیاسی آنها بیشتر از ماتریالیست ها خواهد بود.

فرضیه جامعه پذیری مکمل فرضیه کمیابی است و ایرادهای ناشی از دیدگاه بیش از حد ساده تأثیر کمیابی بر رفتار را برطرف می سازد. این فرضیه به تبیین رفتارهای به ظاهر انحرافی کمک زیادی می کند: از یک سو، رفتار فرد بیچاره ای که فقر را در سال های اولیه زندگی تجربه کرده و مدت ها بعد از رسیدن به امنیت مادی، سخت به انباشت ثروت ادامه

1. Ovrernight

2. Electorate

3. Articulate

می‌دهند؛ و از طرف دیگر، رفتار فردی روحانی که حتی در حالت محرومیت شدید به اهداف ترجیحی بالاتری که فرهنگش به دنبال آن است، وفادار می‌ماند. در هر دو مورد، تبیین رفتار به ظاهر انحرافی چنین افرادی در جامعه‌پذیری اولیه آنها نهفته است (همانجا).

فرضیه اجتماعی شدن همچنین توضیح می‌دهد که چرا آزمون‌های تجربی سلسله مراتب نیازها بین ارضاء یک نیاز معین در یک زمان و اهمیت افزوده شده بر نیاز عالی‌تر بعدی در زمان بعد همبستگی مثبتی نیافته‌اند؛ زیرا این آزمون‌ها براساس این فرض ضمنی استوارند که می‌توان دگرگونی‌های تقریباً آنی را در اولویت‌های فردی یافت. اما همان‌طور که فرض شد، در صورتی که اولویت‌های اصلی فرد به‌طور عمده با دوره‌ای که او به بلوغ رسیده است متناسب باشند، شخص انتظار نخواهد داشت که دگرگونی کوتاه مدت بزرگی مشاهده کند.

فرامادیون همان «غیرمادیون»^۱ نیستند، معذالک کمتر ضد مادی^۲ هستند. اصطلاح فرامادی، اشاره به مجموعه‌ای از اهداف دارد که بعد از رسیدن افراد به امنیت مادی مورد تأکید قرار می‌گیرند، به دلیل این که آنها به امنیت مادی^۳ رسیده‌اند. از این رو، زوال امنیت به تغییر تدریجی بازگشت به اولویت‌های مادی منجر خواهد شد. ظهور گرایش به ارزش‌های فرامادی انعکاسی از وارونگی قطب‌ها نیست، بلکه تغییر اولویت‌ها است. فرامادیون ارزش منفی به اقتصاد و امنیت فیزیکی نمی‌دهند — آنها آن را مثل هر کس دیگر مثبت ارزش‌گذاری می‌کنند، اما برخلاف مادیون، آنها حتی اولویت بیشتری به «براز وجود»^۴ و «کیفیت زندگی»^۵ می‌دهند. از این رو، اینگلهارت دریافت که تأکید در حال ظهور بر مسایل مربوط به کیفیت زندگی در حال اضافه شدن به شکاف‌های مبتنی بر طبقه قبلی جامعه صنعتی است. اگر چه رأی دهی براساس طبقه اجتماعی در حال کاهش بوده، ولی به هیچ وجه از بین نرفت. اما در عین حالی که قطب‌بندی قبلی مبتنی بر طبقه در باب مالکیت و کنترل ابزار تولید به یک باره بر سیاست سلطه یافته بود، اما در این مرحله، با مباحث فرامادی جدید به صورتی روزافزون در این سلطه شریک می‌شدند. هم شکاف‌های صنعتی و هم شکاف‌های ما قبل صنعتی، در کنار مباحث جدید وجود داشتند.

1. Non - Materialists

2. Anti - Materialists

3. Material Security

4. Self - Expression

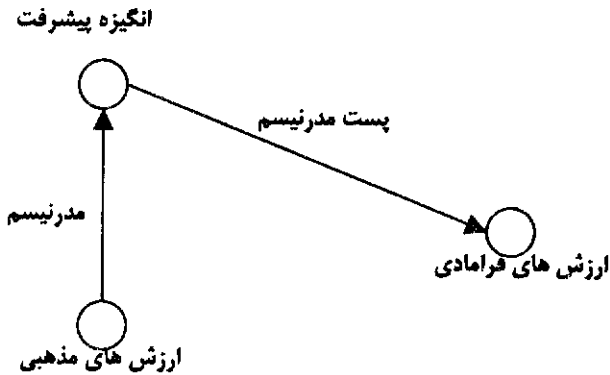
5. Quality of Life

تغییر از اولویت های مادی به فرامادی، عنصر محوری فرایند فرامادی شدن است. در جامعه صنعتی اولیه، تأکید بر پیشرفت اقتصادی به سطوحی بی سابقه، منجر شد. در عین حالی که جوامع سنتی، تحرک اجتماعی و انباشت فردی را نادرست می انگاشتند، جوامع صنعتی ارزیابی مثبتی از پیشرفت اقتصادی داشتند. هدف محوری فرایند تجدیدگرایی عبارت از رشد اقتصادی بود و این امر توجه خوبی داشت. ملل اولیه در حال صنعتی شدن، تنها در سال های اخیر ابزار تکنولوژیک جهت مقابله با «کمیابی زمین» را کسب کرده بودند. در چنان جوامعی، که سوء تغذیه علت اصلی مرگ است، پیشرفت اقتصادی بخش مهم و وزنه ای سنگین در هدف جستجوی رفاه است. از این رو، از زمانی که نگرانی از امکان مرگ ناشی از سوء تغذیه، به عنوان مسئله عمده برای آینده مردم کاهش یافت، ارزش های غالب به تدریج عوض شد. امنیت اقتصادی هنوز هم چیزی است که هر کس طالب آن است ولی دیگر در جامعه ای که به شکوفایی اقتصادی رسیده است، عامل رفاه در نظر گرفته نمی شود.

همچنین به صورتی روزافزون، مردم جوامع صنعتی پیشرفته بر کیفیت زندگی و ابزار وجود تأکید می کنند و گاهی اوقات بیشتر از رشد اقتصادی به آن اهمیت می دهند. از این رو، تأکید بر پیشرفت اقتصادی با فرایند تجدیدگرایی افزایش می یابد، اما با رخداد فراتجددگرایی سطوح آن کاهش می یابد، جوامعی که در آنها فرامادیون از نظر تعداد زیاد هستند، نرخ های اقتصادی پایین تری نسبت به آنها بی دارند که در آنها سادیون وزنه غالبی هستند؛ در مقابل، فرامادیون تمایل به سطوح بالاتری از رفاه ذهنی دارند. پست فراتجددگرایان، نه تنها بر خود رشد اقتصادی، بلکه بر توسعه های تکنولوژیکی و علمی نیز که آن را ممکن می سازد، تأکید کمتری دارد؛ و توجه از مسایل مربوط به بقا به افزایش رفاه ذهنی تغییر می یابد (همانجا).

نظریه روند حرکت جوامع

با توجه به آنچه گذشت، پروفیسور اینگلههارت نظریه ای را درباره روند حرکت جوامع ارائه داده است که در آن، روند حرکت جوامع سنتی به مدرن و از مدرن به پست مدرن را براساس پروژه محوری و ارزش های فردی غالب و نظام اقتدار آنها ترسیم نموده است که طبق شکل و جدول ۱ می باشد.

شکل ۱- تغییر از مدرنیسم به پست مدرنیسم (Inglehart, 1997: 75)

جدول ۱- روند حرکت جوامع از سنتی به مدرن و از مدرن به پست مدرن اهداف اجتماعی

و ارزش های فردی (Lbid: 76)

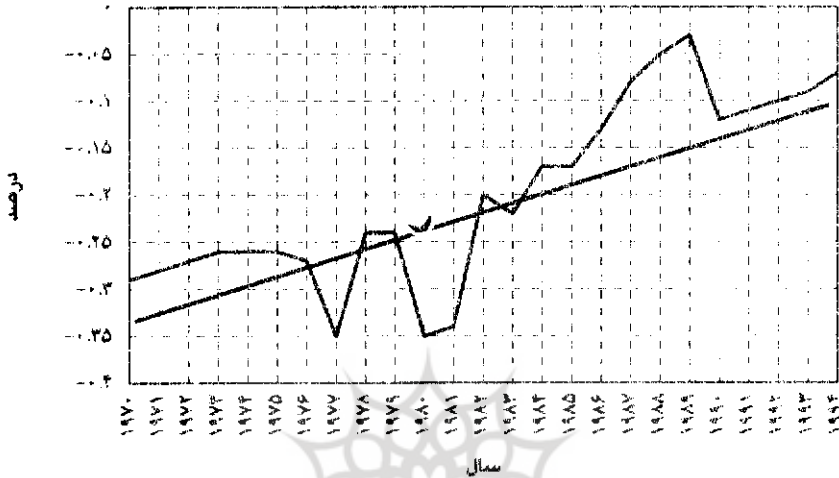
پست مدرن	مدرن	سنتی	شرح
افزایش رفاه ذهنی (سلامت روانی)	افزایش رشد اقتصادی	بقاء در یک اقتصاد یکنواخت دولتی	پروژه محوری جامعه
ارزش های فرامادی و پست مدرن	انگیزه پیشرفت	هنجارهای اجتماعی و مذهبی سنتی	ارزش فردی غالب
تأکید زدایی هم از اقتدار قانونی و هم از اقتدار مذهبی	اقتدار عقلانی - قانونی	اقتدار سنتی	نظام اقتدار

از آن جایی که موضوع تحقیق حاضر و هدف اصلی آن مطالعه تغییر ارزشی است، بدین جهت در تغییر جدول همراه با شکل فوق فقط سطر و ستون مربوط به تغییرات ارزشی را مورد کنکاش قرار می‌دهیم. چنان که در شکل و جدول فوق ملاحظه می‌شود، ارزش های فردی غالب در جامعه سنتی هنجارهای اجتماعی و مذهبی سنتی هستند. این ارزش ها در طی گذار جامعه از سنتی به مدرن جای خود را به انگیزه پیشرفت و ترقی می‌دهند و به دنبال آن با گذار جامعه از مدرن به پست مدرن انگیزه پیشرفت به عنوان ارزش غالب دوره تجدیدگرایی جای خود را به ارزش های فرامادی و غیرفیزیولوژیک می‌دهد. به عبارت

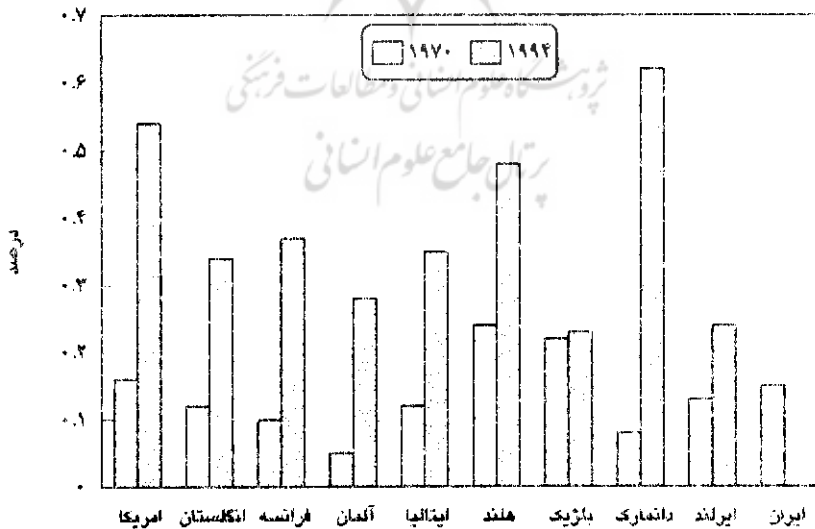
دیگر، جدول و شکل فوق را این گونه نیز می‌توان تفسیر نمود که هر چه جامعه سنتی‌تر و عقب مانده‌تر باشد، ارزش‌های اجتماعی و مذهبی سنتی جایگاه والایی نسبت به ارزش‌های دیگر داشته تا جایی که عدم هم‌نواایی با ارزش‌های فوق فشار هنجاری و اجتماعی را در پی خواهد داشت. با گذار و حرکت جوامع از سنتی به مدرن، ارزش‌های اجتماعی و سنتی جای خود را به انگیزه پیشرفت خواهد داد چرا که در دوره مدرن — به طوری که در نظام ارزشی بین نسلی نیز مطرح شد، بیشتر شکوفایی و رفاه و امنیت اقتصادی و جانی جایگاه ویژه‌ای را پیدا می‌کنند و چون این ارزش‌ها به عنوان ارزش غالب فردی در جامعه دارای قدرت و قوت می‌شوند، جامعه را به جایی می‌رسانند که در آن افراد از نظر اقتصادی و مادی به رونق و شکوفایی رسیده و طبق نظریه نیازهای مازلو، دیگر از لحاظ فیزیولوژیک احساس نیازی نمی‌کنند؛ و در این مرحله است که جامعه گذار خود را از مدرن به پست مدرن آغاز می‌کند و ارزش‌های فرامادی را جایگزین ارزش‌های انگیزه پیشرفت می‌نماید. بدین ترتیب، به تدریج هنجارها و ارزش‌های یک جامعه از طرف سنتی به مدرن و از طرف مدرن به پست مدرن تغییر خواهند نمود، مانند حرکت زمین به دور خورشید و پیدایش روز و شب که تدریجی و غیرمحسوس و به قول اینگلهارت انقلابی آرام است.

نتایج تحقیقات اینگلهارت نشان می‌دهد که امنیت اقتصادی و فیزیکی بی‌سابقه بعد از دوره جنگ، منجر به تغییر میان نسلی در ارزش‌های مادی‌گرایانه به فرامادی‌گرایانه شده است. جوانان تا حدود زیادی نسبت به پیران، به ارزش‌های فرامادی تأکید می‌کنند و در «تحلیل گروهی»^۱، نشان داده است که این تغییر، تغییری است نسلی و نه سنی. در زمان اولین پیمایش‌های وی در سال‌های ۷۱-۱۹۷۰، تعداد مادی‌گرایان نسبت به فرامادیون فزونی داشت، یعنی در حدود چهار به یک بود. تا سال ۱۹۹۰، این موازنه به شدت تغییر یافته است، تا جایی که تعداد مادی‌گرایان نسبت به فرامادیون به رقم چهار به سه رسیده است. اینگلهارت چنین استدلال می‌کند که پروژه‌های مبتنی بر جایگزینی جامعه دال بر این هستند که تا سال ۲۰۰۰ تعداد مادیون نسبت به فرامادیون در بسیاری از کشورهای غربی تقریباً برابر خواهد بود (Inglehart, 1997). روند تغییر فوق از ارزش‌های مادی به ارزش‌های فرامادی برای شش کشور غربی از سال ۱۹۷۰ تا سال ۱۹۹۴ در نمودار شماره ۱ درج شده است. همچنین درصد فرامادیون برای نه کشور غربی در سال‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۹۴ و برای کشور ایران در سال ۱۹۹۹ در شکل ۳ آورده شده است.

۱. Cohort analysis

شکل ۲. روند تغییر به سوی ارزش‌های فرامادی در شش کشور آلمان غربی، فرانسه، بریتانیا، ایتالیا، هلند و بنزیک، (Inglehart, 1997: 138)

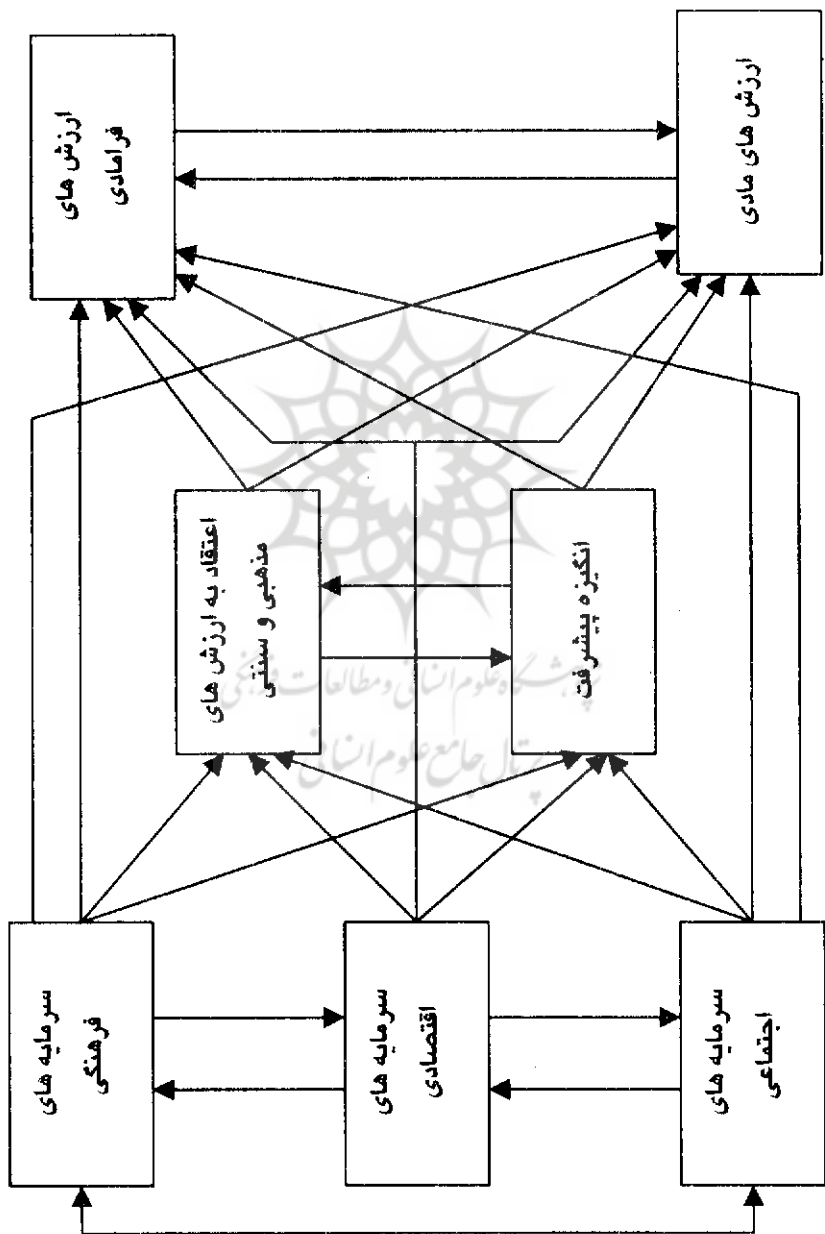
شکل ۴. درصد فرامادیون برای نه کشور غربی در دو سال ۱۹۷۰ و ۱۹۹۴ و کشور ایران در سال ۱۹۹۹ (Inglehart, 1997: 140)

انتقاد وارد بر کار اینگلهارت

نقد اساسی که بر کار اینگلهارت وارد است از این مسئله نشأت می‌گیرد که ایشان به نقش‌داری و سرمایه‌هایی که افراد در جریان جامعه‌پذیری می‌توانند از آنها برخوردار باشند توجهی ننموده است و همچنان که در مدل تحقیق مربوط به بررسی وی نیز آورده شده است، ملاحظه می‌شود که ایشان فقط به مطالعه صرف ارزش‌های هر دوره و ارتباط بین آنها و به نقش برخی از عوامل نظیر سن، سواد، جنس، تولید ناخالص ملی و غیره بر روی سوگیری به این ارزش‌ها و ارزش‌های مادی پرداخته است.

در نگاه اولیه، کار ایشان موجه و بی‌نظیر جلوه می‌کند. ولی با تعمق بیشتر بر روی آن به نقش اساسی تحقیق فوق که عدم توجه به نقش سرمایه‌ها و دارایی‌هایی که فرد در طول اجتماعی شدن از آنها برخوردار است، می‌توان رسید. در تحقیق حاضر سعی شده است که نقایص فوق بر طرف شود. به عبارت دیگر، از مزایا و قوت تحقیق حاضر نسبت به تحقیق اینگلهارت همین در نظر گرفتن نقش سرمایه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در «طول جامعه‌پذیری فرد است. سرمایه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی براساس کارهایی که «ونگ»، «بولن» و «وونیکس» بر روی این سرمایه‌ها و نحوه اندازه‌گیری آنها انجام داده‌اند، تعریف و توسعه داده شده‌اند.

بنابراین، در این پژوهش، مدل تحلیلی یک مدل تلفیقی است که در آن هم متغیرها و ارزش‌های مورد مطالعه اینگلهارت و هم متغیرها و سرمایه‌هایی که محقق در نظر گرفته است، ملاحظه می‌شود. دو متغیر وابسته یا تابع وجود دارد که عبارتند از: سوگیری به ارزش‌های فرامادی و سوگیری به ارزش‌های مادی. این دو متغیر در حقیقت دو بعد سوگیری ارزشی را تشکیل می‌دهند. متغیرهای مستقل نیز در برگیرنده عواملی همچون سرمایه‌های فرهنگی، سرمایه‌های اقتصادی، سرمایه‌های اجتماعی، اعتقاد به ارزش‌های مذهبی و سنتی و انگیزه پیشرفت است. شکل ۴ مدل تحلیل این مطالعه و پژوهش را نشان می‌دهد.

شکل ۴- مدل تحلیلی عوامل مؤثر بر سوگیری ارزشی دانشجویان

روش‌شناسی

۱) جامعه، نمونه و واحد آماری

جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه دانشجویان روزانه دانشگاه تبریز (اعم از کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری) بوده است. براساس آمار اداره کل آموزش و مرکز محاسبات دانشگاه تبریز تعداد ۷۷۶۵ نفر در دانشکده‌های مختلف این دانشگاه در دوره روزانه مشغول به تحصیل هستند. از این تعداد ۷۰۹۵ نفر دانشجوی کارشناسی، ۵۴۹ نفر دانشجوی کارشناسی ارشد و ۱۲۱ نفر دانشجوی دکترا هستند. این آمار مربوط به سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷ می‌باشد.

نمونه آماری پژوهش شامل ۵۰۲ نفر از دانشجویان است. از این تعداد ۳۵۱ نفر دانشجوی کارشناسی، ۱۲۱ نفر دانشجوی کارشناسی ارشد و ۳۰ نفر دانشجوی دوره دکتری می‌باشد که در کل ۶/۴۶ درصد جامعه آماری را شامل می‌شود. از آن جایی که براساس گزارش مرکز محاسبات، نسبت دانشجویان آقا به خانم حدود ۶۰ به ۴۰ بود نمونه آماری نیز بر این اساس از میان دانشجویان مرد و زن و همچنین به نسبت دانشجویان دانشکده‌ها و رشته‌های مختلف انتخاب شده است.

واحد آماری تجزیه و تحلیل در این پژوهش، فرد یا دانشجوی در نمونه آماری است. با این وجود، در برخی موارد از واحد تحلیل دانشکده و مقطع تحصیلی نیز استفاده شده و تجزیه و تحلیل آماری روی این مقوله و واحدها به انجام رسیده است.

۲) جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات

داده‌ها و اطلاعات مطالعه و پژوهش حاضر با استفاده از روش تحقیق پیمایشی و به وسیله پرسشنامه کتبی توسط محقق و پنج نفر دانشجوی کارشناسی که سه نفر از آنها مرد و دو نفر زن بودند صورت گرفته است. تجربیات به دست آمده در تحقیقات قبلی نشان دهنده این واقعیت بود که بهترین روش برای جمع‌آوری داده‌ها و تکمیل فرم‌ها مراجعه به آزمودنی و تماس نزدیک با آنها است. برای تحقق این امر مهم محقق یا شخصاً به آزمودنی‌ها مراجعه نمود یا توسط پرسشگرانی که قبلاً آموزش و توضیحات لازم به آنها داده شده بود، به این امر اقدام کرده است. پس از ارائه توضیحات لازم پیرامون محتوای پرسشنامه و اهداف پژوهشی، پرسشنامه را به دانشجویان اختصاص یافته در نمونه تحویل داده و در موعد مقرر از آنها پس گرفته شد.

۳) تحلیل آماری

در این مطالعه از شاخص های آمار توصیفی برای توصیف ابعاد سوگیری ارزشی و سرمایه های انسانی استفاده شده است. از آزمون تفاوت میانگین^۱، تحلیل واریانس یک طرفه^۲ همچنین آزمون های تبعی^۳ برای آزمون تفاوت های موجود در سوگیری ارزشی دانشجویان استفاده به عمل آمده است. از ضرایب همبستگی پیرسون^۴ برای نشان دادن همبستگی و ارتباط بین متغیرها استفاده شده است. در این پژوهش تحلیل عاملی^۵ برای استخراج عوامل و متغیرهای اصلی تابع تحقیق در زمینه های سوگیری ارزشی و سرمایه های انسانی و نیز برای آزمون اعتبار^۶ وسیله اندازه گیری به کار رفته است. همچنین برای برازش مدل تحقیق و تبیین سوگیری ارزشی از رگرسیون چند متغیره^۷ و تحلیل مسیر^۸ استفاده شده است.

۴) اندازه گیری متغیرها

این پژوهش دارای دو متغیر تابع یا تأثیرپذیر است که عبارتند از سوگیری به ارزش های فرامادی و مادی. مفهوم ارزش های مادی در بر گیرنده دو ارزش امنیت اقتصادی و امنیت جانی و مفهوم ارزش های فرامادی در بر گیرنده یک ارزش می باشد که هر سه متناسب به اینگلهارت است و با استفاده از وسیله اندازه گیری توسعه داده شده توسط وی اندازه گیری شده است. این وسیله اندازه گیری شامل ۱۲ گویه است که شش گویه برای اندازه گیری ارزش های فرامادی و شش گویه دیگر برای اندازه گیری ارزش های مادی طراحی شده است. تحلیل عاملی وسیله اندازه گیری سوگیری ارزشی نشان می دهد که سوگیری ارزشی در ابتدا دارای سه بعد یا عامل است بدین ترتیب که گویه های مربوط به ارزش های فرامادی در یک عامل و گویه های مربوط به ارزش های مادی نیز در دو عامل تعریف

^۱. T-test

^۲. ANOVA

^۳. Post Hoc test

^۴. Pearson correlation coefficients

^۵. Factor analysis

^۶. Validity

^۷. Multiple regression

^۸. Path analysis

شده‌اند. جدول‌های ۲ و ۳ نتایج مربوط به تحلیل عاملی و «تحلیل روایی»^۱ هر یک از گویه‌های وسیله اندازه‌گیری سوگیری ارزشی را نشان می‌دهند. آزمون روایی این وسایل اندازه‌گیری توسط «آلفای کرونباخ»^۲ صورت گرفته و روایی نسبتاً قابل قبولی را نشان می‌دهند. همچنین «اعتبار سازه‌ای»^۳ این وسایل اندازه‌گیری با استفاده از تحلیل عاملی مستقل هر عامل مورد آزمون قرار گرفته است. این آزمون نشان می‌دهد که وسیله اندازه‌گیری سوگیری ارزشی که توسط اینگلهارت توسعه داده شده و در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفته است، دارای اعتبار سازه‌ای است. در این پژوهش، علاوه بر متغیرهای شناسایی و تعدیل‌کننده تحقیق، بسیاری از گویه‌ها و متغیرها به عوامل سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و ارزش‌های مذهبی و سنتی و انگیزه پیشرفت مربوط می‌شوند. تعریف و تشخیص جزئی هر یک از عوامل فوق (به جز انگیزه پیشرفت و سرمایه‌های اقتصادی) از طریق تحلیل عاملی (به روش «تجزیه به مولفه‌های اصلی»^۴ و به نوع «چرخش واریماکس»^۵) صورت گرفته است. وسیله اندازه‌گیری عوامل سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی از وسیله اندازه‌گیری بودن و ننگ و خود محقق و وسیله اندازه‌گیری عوامل ارزش‌های مذهبی و سنتی و انگیزه پیشرفت عمدتاً از وسیله اندازه‌گیری اینگلهارت اقتباس شده است.

نتایج تحلیلی عاملی ۱۵ گویه که برای اندازه‌گیری سرمایه‌های فرهنگی توسعه داده شده است، نشان می‌دهد که ۱۵ گویه فوق توسط ۳ فاکتور یا «عامل نهفته»^۶ قابل تبیین است. ۳ عامل اساسی مربوط به سرمایه‌های فرهنگی در مجموع ۶۰/۹ درصد از تغییرات «متغیرهای مشاهده پذیر»^۷ را تبیین می‌کنند. این سه عامل عبارتند از: سرمایه فرهنگی خانواده یا فضای فرهنگی خانه، هنر دوست بودن خانواده و سرمایه فرهنگی خود. تحلیل عاملی مربوط به سرمایه‌های اجتماعی (شامل ۱۹ گویه)، حاکی از آن است که این گویه دارای ۳ عامل نهفته و تبیین‌کننده (میزان فعالیت در متن اجتماعی، اعتماد اجتماعی و

1. Reliability analysis

2. Cronbach's alpha

3. Construct validity

4. Principle component analysis

5. Varimax rotation.

6. Latent factor

7. Observed variables

دامنه روابط اجتماعی) هستند. ۲ عامل اول در مجموع ۵۶٪ درصد از کل تغییرات متغیرهای مشاهده‌پذیر و عامل سوم به تنهایی ۵۳ درصد از کل تغییرات متغیرهای مشاهده‌پذیر را تبیین می‌کنند. ارزش‌های مذهبی و سنتی توسط ۸ گویه اندازه‌گیری شده است. تحلیل عاملی ۸ گویه نشانگر این واقعیت است که این ۸ گویه در کنار همدیگر مفهوم یکسانی را اندازه‌گیری می‌کنند و این عامل در مجموع ۶۳ درصد از کل تغییرات متغیرهای مشاهده‌پذیر را تبیین می‌کنند. برای اندازه‌گیری سرمایه‌های اقتصادی یا دارایی‌های مادی از ۱۳ گویه یا وسایل زندگی استفاده شده است. با توجه به این که ارزشی که این ۱۳ وسیله زندگی داشتند یکسان نبود، لذا به هر کدام از وسایل با توجه به ارزشی که آن وسایل در جامعه داشتند وزن و ارزش داده شد و نهایتاً دارایی‌های اقتصادی و مادی به سه طبقه بالا، متوسط و پایین تقسیم شد.

در مجموع ۸ عامل اساسی فوق (۳ عامل مربوط به ارزش‌های مذهبی و سنتی و یک عامل مربوط به سرمایه‌های اقتصادی) دارای روایی و اعتبار قابل قبولی بوده است. انگیزه پیشرفت، ارزشی است که در جامعه مدرن به عنوان ارزش فردی غالب مطرح است. برای اندازه‌گیری متغیر فوق از یک طیف ۱۱ گویه‌ای که ۵ گویه از آن تمایل به پیشرفت و ترقی و ۶ گویه باقی‌مانده تمایل به محافظه‌کاری و سکون و گذشته‌گرا بودن را اندازه‌گیری می‌کردند، استفاده شده است.

از پاسخگویان خواسته شده بود که از میان ۱۱ گویه فوق ۵ گویه را که مهم تر تشخیص می‌دهند انتخاب نمایند. بعد از این که پاسخگویان گویه‌های مورد نظر خود را انتخاب کردند، گویه‌های مربوط به هر کدام از دو بعد فوق با هم جمع جبری شدند و از نمره تمایل به پیشرفت و ترقی، نمره تمایل به محافظه‌کاری و سکون کم شد و نمره باقی مانده به عنوان انگیزه پیشرفت مدنظر قرار گرفت. ۸ عامل ذکر شده به همراه عامل انگیزه پیشرفت و دیگر متغیرهای شناسایی و تعدیل کننده متغیرهای مستقل و تبیین کننده این پژوهش را تشکیل می‌دهند.

جدول ۲- نتایج تحلیل عاملی و تحلیل روایی گویه‌های «ارزش‌های فرامادی»

عامل‌ها	عناوین عامل‌ها	گویه‌ها و سئوال‌ات	بار عاملی	درصد واریانس تبیین شده	مقادیر ویژه	ضریب روایی
۱	ارزشهای فرامادی	مشارکت بیشتر در چگونگی انجام کارها و امور جوامع احترام به آندیشه‌ها اعطای حق مشارکت در تصمیم‌گیری‌های مهم دولت آزادی بیان جامعه انسانی‌تر و دوستانه‌تر زیباتر کردن چهره شهرها و حومه‌های آنها	۰/۷۶ ۰/۶۹ ۰/۶۹ ۰/۶۸ ۰/۶۰ ۰/۵۹	۴۵	۲/۷۰	۰/۷۵
<p>Kaiser – Meyer – Olkin Measure of Sampling Adequacy = 0.81429 Bartlett Test Of Sphericity = 552. 87502 , Signilicance = .0000</p>						

جدول ۳ - نتایج تحلیل عاملی و تحلیل روایی گویه‌های «ارزش‌های مادی»

عامل‌ها	عناوین عامل‌ها	گویه‌ها و سئوال‌ات	بار عاملی	درصد واریانس تبیین شده	مقادیر ویژه	ضریب روایی
۱	امنیّت اقتصادی	مبارزه با تورم یا افزایش قیمت‌ها حفظ رشد اقتصادی اقتصاد پایدار با ثبات	۰/۸۰ ۰/۷۸ ۰/۷۱	۴۲/۱	۲/۵۲	۰/۶۹
۲	امنیّت جانی	نیروی دفاعی قوی حفظ نظم مبارزه با جرم و جنایت	۰/۸۱ ۰/۷۷ ۰/۶۰	۱۷/۹	۱/۰۷	۰/۶۱
<p>Kaiser – Meyer – Olkin Measure of Sampling Adequacy = 0.872664 Bartlett Test Of Sphericity = 540. 62867 , Signilicance = .0000</p>						

جدول ۴ - نتایج تحلیل عاملی گویه های «ارزش های مادی به طور مستقل»

عوامل ها	عناوین عامل ها	گویه ها و سنوالات	بار عاملی	درصد واریانس تبیین شده	مقادیر ویژه
۱	امنیت اقتصادی	حفظ رشد اقتصادی اقتصاد پایدار یا با ثبات مبارزه با تورم یا افزایش قیمت ها	۰/۸۰ ۰/۷۹ ۰/۷۶	۶۱/۸	۱/۸۵
۲	امنیت جانی	نیروی دفاعی قوی حفظ نظم مبارزه با جرم و جنایت	۰/۷۹ ۰/۷۵ ۰/۷۲	۵۶/۹	۱/۷۱

یافته ها و نتایج تحقیق

۱) یافته های توصیفی و دومتغیره

همان طور که در بخش اندازه گیری اشاره شد، سوگیری ارزشی دارای دو بعد اساسی است: یکی سوگیری به ارزش های فرامادی و دیگری سوگیری به ارزش های مادی (امنیت اقتصادی و امنیت جانی). هر یک از این ارزش ها از ۶ گویه تشکیل شده است که در جدول های ۲ و ۳ معرفی شده اند. اندازه گیری متغیرهای فوق به این صورت بوده است که از پاسخگویان خواسته شده بود تا ۱۲ گویه توسعه داده شده برای متغیرهای فوق را که به سه دسته ۴ گویه ای تقسیم شده بود، از یک تا چهار اولویت بندی کنند. بنابراین ما سه دسته گویه داشتیم که از یک تا چهار اولویت بندی شده اند. در نمره دهی به اولویت ها بدین صورت عمل کردیم که به اولویت های اول هر دسته نمره ۲ و به اولویت های دوم هر دسته نمره ۱ در نظر گرفتیم. لازم به یادآوری است که ارزش های مادی از دو بعد که هر کدام ۳ گویه داشتند تشکیل یافته بود. حداقل نمره مورد انتظار برای ارزش های فرامادی صفر و حداکثر آن ۹. حداقل نمره مورد انتظار برای هر کدام از ابعاد ارزش های مادی صفر و حداکثر آن ۶ می باشد. بنابراین، دامنه تغییرات برای متغیر ارزش های فرامادی بین صفر و ۹ و برای هر دو بعد متغیر ارزش های مادی بین صفر و ۶ بوده است. مع الوصف، نتایج توصیفی تحقیق نشان می دهد که دانشجویان مورد مطالعه، اقتدار و سوگیری بیشتری به ارزش های مادی نشان می دهند تا ارزش های فرامادی. میانگین کسب شده برای سوگیری به ارزش های فرامادی ۳/۴۴ و برای مجموع دو بعد ارزش های مادی ۵/۸۸ می باشد. میانگین کسب شده برای سوگیری بعد اول ارزش های مادی تحت عنوان امنیت اقتصادی ۳/۴۴ و برای بعد دوم

ارزش‌های مادی تحت عنوان امنیت جانی ۲/۱۴ است که نشان می‌دهد دانشجویان به ارزش‌های مادی امنیت اقتصادی تمایل بیشتری نشان می‌دهند. با مقایسه میانگین‌های فوق که در جدول ۴ آورده شده است، به این نتیجه می‌رسیم که در سوگیری به ارزش‌ها میان دانشجویان سطوح مختلف تحصیلی نوسان وجود دارد چرا که میانگین سوگیری به ارزش‌های فرامادی برای دانشجویان دوره دکتری ۴/۲۶ و برای دانشجویان دوره کارشناسی ۳/۳۴ و میانگین سوگیری به مجموع ارزش‌های مادی برای دانشجویان دوره دکتری ۴/۷۴ و برای دانشجویان دوره کارشناسی ۵/۷۰ است. این میانگین‌ها به وضوح نشان می‌دهند که دانشجویان دوره دکتری به ارزش‌های فرامادی تمایل بیشتری نسبت به دانشجویان سطوح پایین‌تر نشان می‌دهند. در مقابل، دانشجویان دوره کارشناسی نیز به ارزش‌های مادی تمایل و سوگیری بیشتری نسبت به دانشجویان سطوح بالاتر نشان می‌دهند.

نتایج استنباطی تحقیق که در جدول ۵ درج شده، نشان می‌دهد که بین سوگیری به ارزش‌های فرامادی با متغیرهای مستقل سرمایه‌های اجتماعی، سرمایه‌های فرهنگی، انگیزه پیشرفت و ... رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد؛ یعنی هر چه سرمایه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و انگیزه پیشرفت فرد بیشتر می‌شود، سوگیری به ارزش‌های فرامادی نیز افزایش می‌یابد. در مقابل بین متغیرهای مستقل فوق با سوگیری به ارزش‌های مادی نظیر امنیت اقتصادی، امنیت جانی رابطه منفی و معنی‌داری وجود دارد؛ یعنی هر چه سرمایه‌های فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و انگیزه پیشرفت در فرد بالاتر می‌رود سوگیری به ارزش‌های مادی کاهش می‌یابد.

با مقایسه کشور ایران با ده کشور اولیه مورد مطالعه اینگلهارت به این نتیجه می‌رسیم که در کشورهای مورد مطالعه اینگلهارت، به ارزش‌های فرامادی بیشتر تمایل نشان می‌دهند ولی در کشور ایران به ارزش‌های مادی بیشتر تمایل نشان داده می‌شود. به نظر می‌رسد که طبق نظریات آبراهام مازلو، این نتیجه منطقی به نظر می‌آید، چرا که در کشورهای ده‌گانه مورد مطالعه اینگلهارت که اکثراً جزء کشورهای غربی و پیشرفته هستند و افراد از لحاظ نیازهای طبیعی و فیزیولوژیک تأمین شده‌اند و طبیعی است که به نیازهای غیر فیزیولوژیک نیز بپردازند؛ ولی در کشور ایران که اکثراً افراد از لحاظ تأمین نیازهای طبیعی خود دچار مشکل هستند، طبیعی است که طبق نظریات مازلو به ارزش‌های مادی و نیازهای طبیعی اهمیت بیشتری داده شود.

جدول ۶- ضرایب همبستگی پیرسون بین سوگیری به ارزشهای فرامادی و مادی

با متغیرهای مستقل و شناسایی

متغیرهای وابسته		سوگیری به ارزشهای فرامادی			سوگیری به ارزشهای مادی امنیت اقتصادی			سوگیری به ارزشهای مادی امنیت جانی	
آماره‌ها	تعداد	همبستگی	مقداری	سطح	تعداد	همبستگی	مقداری	سطح	متغیرهای مستقل
سرمایه فرهنگی فضای فرهنگی خانه	۰۳۳	۰۳/۰	۰۰۰/۰	۰۳۳	۶۸/۰	۰۰۰/۰	۰۳۳	۰۵۸/۰	
سرمایه فرهنگی هنردوست بودن خانواده	۸۸۳	۸۷/۰	۰۰۰/۰	۸۸۳	۸۸/۰	۰۰۰/۰	۸۸۳	۶۰/۰	
سرمایه فرهنگی خود	۰۸۳	۰۳/۰	۰۰۰/۰	۰۸۳	۰۵/۰	۰۰۰/۰	۰۸۳	۰۵۸/۰	
سرمایه اجتماعی میزان فعالیت در متن اجتماعی	۰۰۳	۳۰/۰	۷۸/۰	۰۰۳	۸۷/۰	۱۰/۰	۰۰۳	۶۰/۰	
سرمایه اجتماعی اعتماد اجتماعی	۷۶۳	۷۷/۰	۰۰۰/۰	۷۶۳	۶۷/۰	۰۰۰/۰	۷۶۳	۸۷/۰	
سرمایه اجتماعی دامنه روابط اجتماعی	۳۸۳	۳۸/۰	۰۰۰/۰	۳۸۳	۵۸/۰	۰۰۰/۰	۳۸۳	۳۷/۰	
ارزش های مذهبی و سنی	۵۸۳	۰۸/۰	۰۰۰/۰	۵۸۳	۵۷/۰	۱۰۰/۰	۵۸۳	۶۷/۰	
انگیزه و پیشرفت	۶۶۳	۳۷/۰	۴۰۰/۰	۶۶۳	۱۰/۰	۳۰/۰	۶۶۳	۵۷/۰	

۲) یافته‌های مربوط به برازش مدل‌های رگرسیونی

در این مطالعه از تحلیل رگرسیون چند متغیره به روش OLS برای تبیین سوگیری ارزشی دانشجویان استفاده شده است. هدف این تحلیل، مشخص نمودن سهم و تأثیر متغیرهای مستقل تحقیق در تبیین ابعاد سه گانه سوگیری ارزشی است. در هر یک از مدل‌های رگرسیونی مربوط به سوگیری به ارزش‌های فرامادی و ارزش‌های مادی امنیت اقتصادی و امنیت جانی (متغیرهای وابسته تحقیق) کلیه عوامل مؤثر و تبیین کننده، به عنوان متغیرهای مستقل وارد معادله شده‌اند. برای ورود متغیرهای مستقل به معادله رگرسیونی از «روش گام به گام»^۱ استفاده شده است. علاوه بر این «هم‌خطی»^۲ بین متغیرهای مستقل از طریق ضریب VIF مورد آزمون و مدافعه قرار گرفته است. نتایج جدول ۷ نشان می‌دهد که در مدل رگرسیونی چند متغیره سوگیری به ارزش‌های فرامادی، از ۱۲ متغیر موجود در مدل تحلیلی تحقیق، در مدل نهایی ۷ متغیر در معادله باقی مانده است که این هفت متغیر در مجموع ۲۸ درصد از کل تغییرات متغیر سوگیری به ارزش‌های فرامادی را تبیین می‌کنند. ضریب همبستگی چندگانه برابر $M.R = 0/53$ و مجذور آن یعنی ضریب تبیین برابر $R^2 = 0/28$ است. همچنین ضریب تبیین تصحیح شده برابر $R^2 = 0/27$ است. بنابراین، به صورت واقعی و تعدیل یافته ۲۷ درصد از تغییرات «سوگیری به ارزش‌های فرامادی» توسط متغیرهای مستقلی که وارد معادله و مدل نهایی شده‌اند تبیین و پیش‌بینی می‌شوند. تابع ریاضی مدل رگرسیونی چندگانه سوگیری به ارزش‌های فرامادی به قرار زیر می‌باشد.

$$(\text{سرمایه فرهنگی خود}) 0/15 + (\text{سرمایه فرهنگی خانواده}) 0/24 +$$

$$(\text{دامنه روابط اجتماعی}) 0/14 + (\text{سرمایه اقتصادی}) 0/12 = \text{سوگیری به ارزش‌های فرامادی}$$

$$\text{معادله [۱]} \sum + (\text{وضعیت شغلی}) 0/14 + (\text{اعتقاد به ارزش های مذهبی}) 0/23 - (\text{انگیزه پیشرفت}) 0/16 +$$

نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه سوگیری به ارزش‌های مادی امنیت اقتصادی نشان می‌دهد که از ۱۲ متغیر موجود در مدل تحلیلی، تنها ۷ متغیر که در مجموع ۲۳ درصد از کل تغییرات متغیر «سوگیری به ارزش‌های مادی امنیت اقتصادی» را تبیین می‌کنند در

1. Stepwise method

2. Collinearity

معادله نهایی باقی مانده‌اند. این قدرت تبیین در شرایط واقعی و تعدیل شده ۲۱ درصد می‌باشد که در جدول ۸ درج شده است. تابع ریاضی مدل رگرسیونی چندگانه سوگیری به ارزش‌های مادی امنیت اقتصادی به قرار زیر می‌باشد.

$$\begin{aligned} & (\text{سرمایه فرهنگی خود}) - 0/16 - (\text{سرمایه فرهنگی خانواده}) - 0/18 - (\text{دامنه روابط اجتماعی}) - 0/18 - (\text{سرمایه} \\ & \text{اقتصادی}) - 0/14 = \text{سوگیری به ارزش های مادی امنیت} \\ \text{معادله [۲]} \quad & + 41 (\text{وضعیت شغلی}) + 0/14 (\text{اقتصاد به ارزش های مذهبی}) - 0/23 (\text{انگیزه پیشرفت}) + 0/16 \end{aligned}$$

همچنین نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه سوگیری به ارزش‌های مادی امنیت جانی که در جدول ۷ آورده شده است نشان می‌دهد که از ۱۲ متغیر مستقل موجود در مدل تحلیلی تحقیق در مدل نهایی ۶ متغیر باقی مانده‌اند که این ۶ متغیر در مجموع ۲۲ درصد از کل تغییرات متغیر «سوگیری به ارزش‌های مادی امنیت جانی» را تبیین می‌کنند. این قدر تبیین در شرایط واقعی و تعدیل شده برابر ۲۰ درصد می‌باشد. تابع ریاضی مدل رگرسیونی چندگانه سوگیری به ارزش‌های امنیت جانی به قرار زیر می‌باشد:

$$\begin{aligned} & (\text{انگیزه پیشرفت}) - 0/18 - (\text{سرمایه فرهنگی خود}) - 0/10 - (\text{سرمایه فرهنگی خانواده}) - 0/27 - (\text{میزان فعالیت} \\ & \text{در متن اجتماعی}) - 0/10 = \text{سوگیری به ارزش های امنیت} \\ \text{معادله [۳]} \quad & + 41 (\text{وضعیت شغلی}) - 0/13 (\text{اقتصاد به ارزش های مذهبی}) + 0/20 \end{aligned}$$

جدول ۷- آماره‌ها و ضرایب مربوط به تحلیل رگرسیون چندگانه سوگیری به ارزش های

فرامادی به روش OLS

سوگیری به ارزش های فرامادی					متغیر تابع	متغیرهای مستقل
Beta	B	T	Sigt	ضرایب روایی	ضرایب	
-۰/۱۲۵	-۰/۴۷۴	۲/۵۲	-۰/۰۱۲	۰/۷۸	سرمایه‌های اقتصادی	
-۰/۱۳۶	-۰/۰۰۹	۲/۵۷	-۰/۰۱۱	۰/۷۳	دامنه روابط اجتماعی	
-۰/۲۳۸	-۰/۱۱۴	۴/۱۶	-۰/۰۰۰	۰/۸۳	سرمایه فرهنگی خانواده	
-۰/۱۴۸	-۰/۱۱۴	۲/۶۸	-۰/۰۰۸	۰/۶۱	سرمایه فرهنگی خود	
-۰/۱۵۶	-۰/۳۴۶	۳/۰۸	-۰/۰۰۱	-	انگیزه پیشرفت	
-۰/۲۳۲	-۰/۳۲۴	-۴/۵۱	-۰/۰۰۰	۰/۹۱	اعتقاد به ارزش های مذهبی	
-۰/۰۱۴۱	۱/۰۰۳	۲/۷۸	-۰/۰۰۶	-	وضعیت شغلی	
-	۲/۰۱۲	۲/۵۱	-۰/۰۱۲	-	عرض از مبدأ (آلفا)	
M.R = ۰/۵۳ ضریب همبستگی چندگانه $R^2 = ۰/۲۸$ ضریب تبیین $R^2 = ۰/۲۷$ ضریب تبیین تصحیح شده S.E = ۲/۶۶ اشتباه معیار ۱/۷۰ = آماره دوربین واتسون					* معنی‌دار در سطح ۰/۰۵ ** معنی‌دار در سطح ۰/۰۱ *** معنی‌دار در سطح ۰/۰۰۱	

جدول ۸- آماره‌ها و ضرایب مربوط به تحلیل رگرسیون چندگانه سوگیری به ارزش‌های مادی امنیت

اقتصادی و جانی به روش OLS

سوگیری به ارزش‌های مادی امنیت جانی				سوگیری به ارزش‌های مادی امنیت اقتصادی				متغیرهای تابع	متغیرهای مستقل
Beta	B	T	SigT	Beta	B	T	SigT	ضریب روایی	ضرایب
-	-	-	-	31/0-	13/0-	18/1-	10/0-	78/0	سرمایه‌های اقتصادی
-	-	-	-	71/0-	60/0-	46/1-	100/0-	48/0	دامنه روابط اجتماعی
88/0-	76/0-	08/3-	000/0	71/0-	10/0-	010/1-	100/0-	87/0	سرمایه فرهنگی خانواده
01/0-	30/0-	18/1-	00/0	11/0-	70/0-	17/1-	000/0-	11/0	سرمایه فرهنگی خود
71/0-	18/0-	10/1-	000/0	60/0-	11/0-	11/1-	00/0	-	انگیزه پیشرفت
000/0	43/0	188/1	000/0	17/0	71/0	078/1	000/0	16/0	اعتقاد به ارزش‌های مذهبی
188/0-	073/0-	30/1-	010/0	76/0	113/0	087/1	00/0	-	وضعیت شغلی
000/0	18/0	137/1	00/0	-	-	-	-	78/0	میزان رضایت در متن اجتماعی
-	71/0	88/0	000/0	-	068/3	011/7	000/0	-	عرض از مبدأ (الف)
<p>M.R= 0/47 ضریب همبستگی چندگانه $R^2= 0/22$ ضریب تبیین $R^2= 0/20$ ضریب تبیین تصحیح شده S.E= 1/44 اشتباه معیار 1/00 = آماره دورین واتسون</p>				<p>M.R= 0/475 ضریب همبستگی چندگانه $R^2= 0/23$ ضریب تبیین $R^2= 0/21$ ضریب تبیین تصحیح شده S.E= 1/84 اشتباه معیار 1/75 = آماره دورین واتسون</p>				<p>* معنی‌دار در سطح 0/05 ** معنی‌دار در سطح 0/01 *** معنی‌دار در سطح 0/001</p>	

نتیجه گیری

همان طور که در بخش های قبلی بحث و بررسی شده است، در این مطالعه دانشجویان مطالعه شده تمایل و سوگیری بیشتری به طرف ارزش های مادی از خود نشان می دهند تا سوگیری به طرف ارزش های فرامادی. با این حال، سوگیری به ارزش های مادی به معنی روی برگرداندن و عدم تمایل به ارزش های فرامادی نیست چرا که مقادیر به دست آمده برای سوگیری به ارزش های فرامادی قابل ملاحظه است. از این رو به نظر می رسد که دانشجویان سطوح مختلف تحصیلی در رشته های مختلف در سوگیری به ارزش ها دچار نوسان هستند. در این بین دانشجویان دوره دکتری، شاغل و دارندگان سرمایه های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی و انگیزه پیشرفت بالا به طرف ارزش های فرامادی تمایل و سوگیری بیشتری دارند ولی دانشجویان دوره کارشناسی، غیرشاغل و کسانی که سرمایه های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی و انگیزه پیشرفت پایین دارند و همچنین کسانی که به ارزش های مذهبی و سنتی اعتقاد بیشتری دارند به ارزش های مادی سوگیری بیشتری از خود نشان می دهند.

در یک نتیجه گیری نهایی تئوریک و تجربی می توان بیان نمود، این که پرفسور اینگلهارت در تحقیقات خود به این نتیجه رسیده است که با بالا رفتن سطح تحصیلات افراد به طرف ارزش های فرامادی تمایل پیدا می کنند؛ یا به عبارت دیگر کسانی که تحصیلات عالی تری دارند به ارزش های فرامادی سوگیری بیشتری از خود نشان می دهند، دارای ایرادهای اساسی است و آن این که بالا رفتن سطح تحصیلات به تنهایی سوق - دهنده افراد به طرف ارزش های فرامادی نیست بلکه زمینه ها، پایگاه ها و سرمایه های فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و در یک کلام موقعیت و شرایط جامعه پذیری و اجتماعی شدن افراد است که در بزرگسالی سوق دهنده آنها به طرف ارزش های بخصوصی است. ایراد یا اشکال دوم مطالعه اینگلهارت این است که اینگلهارت در تحقیق خود از ارزش هایی (مثل هم جنس بازی و ...) به عنوان ارزش جهانی نام می برد که آن ارزش ها در بعضی از کشورها مثل کشورهای مسلمان نه تنها ارزش محسوب نمی شود بلکه این کشورها (کشورهای مسلمان) آن ارزش ها را به عنوان ضد ارزش معرفی می کنند و فشارهای اجتماعی و آداب و سنن این جوامع آن ارزش ها را نهی و نفی می کنند.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- آذرنگ؛ عبدالحسین (۱۳۷۶)؛ «مدرنیسته، پست مدرنیسته و تمدن غرب»؛ نگاه نو، شماره ۳۵.
- اینگلهارت، رونالد (۱۳۷۳)؛ *بحول فرهنگی در جامعه پیشرفت صنعتی*؛ ترجمه مریم وتر، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- تافلر، آلوین (۱۳۷۲)؛ *جابه جایی در قدرت*، ترجمه شهین دخت خوارزمی؛ قم: چاپخانه مهر.
- روشه، گی (۱۳۶۶)؛ *تغییرات اجتماعی*، ترجمه منصور وثوقی؛ تهران: نشر نی.
- روکس بروف، رایان (۱۳۶۹)؛ *نظریه‌های توسعه نیافتگی*، ترجمه علی هاشمی گیلانی، تهران: نشر سفیر.
- کازینو، ژان (۱۳۶۴)؛ *قدرت تلویزیون*، ترجمه علی اسدی، تهران: مؤسسه انتشارات امیرکبیر.
- لووی، میشل (۱۳۷۶)؛ *درباره تغییر جهان*، ترجمه حسن مرتضوی، تهران: انتشارات روشنفکران و مطالعات زنان.
- وینز، مایرون (۱۳۵۵)؛ *نوسازی جامعه*، ترجمه مقدم مراغهای، تهران: شرکت سهامی کتابهای جیبی.

ب) منابع انگلیسی

- Ballen, P. & Onyx, J. (1998); **Measuring Social Capital, Management Alternative**; PTY Ltd . P. Box 181.
- Braithwaite, V.(1994); "Beyond Rokeach's equality–freedom model:Two dimensioned values in a one- dimensional world", **Journal of Social Issues** , Vol. 50. No. 4.
- Carmines E. G & Zeller, R.A. (1979); **Reliability and Validity Assessment**, Beverly Hills: Sage Publications.
- De Graaf, N.D. & De Graaf, P.M. (1988); "Family background, Postmaterialism and Lifestyle", **Journal of Sociology**, Vol. 24.

- Duch, R.M & Taylor, M.R. (1993); "Postmaterial and the economic Conaition", **American Journal of Political Science**, Vol. 37.
- Grube, J.W & Mayton, D.M. (1994); "Inducing change in values, attitudes, and behaviors: Belief System Theory and the method of value self-confrontation", **Journal of Social Issues**, Vol. 50, No. 4.
- Hair, V.F. & Anderson, R. E & others. (1995); **Multivariate data analysis with reading**, London: Prentice Hall International Inc.
- Inglehart, R. (1997); **Modernization and Postmodernization: cultural, economic and political changes in 43 societies**, Princeton: University Press.
- Schwartz, S.H. (1994); "Are there universal aspects in the structure and contents of human values", **Journal of Social Issues**, Vol. 50, No.4.
- Smelser, N.J. (1963); "Mechanism of change and adjustment to change", in Hague: **Mouton in Collaboration With UNESCO, Economic Development and Social Change**, New York: The Natural History Press.
- Wong, S.R. (1948); "Multidimensional influences of family environment in education", **Sociology of Education**, Vol. 71.